

Sisällys

2/1996

Arkistojen kätköistä

Jurmo

2. Arkistojen kätköistä. JURMO
4. Vuosi 1995 Jurmossa. Mikael Nordström ja William Velmala
14. Varsinais-Suomen kansanomaisista nimistä. Rauno Laine
22. Jurmon huulikirjasta: 15.10. The Day - Se päivä. William Velmala
25. Balladi pintojen vaiheilta. Osa 2. Juhani Toukola
32. Atlas Muistoissani. Heikki Heikkilä
35. Pieni pähkinä purtavaksi.
36. Tly:n hallitus 1996

Kansi: Harjalintu (Upupa epops),
Mikko Tamminen

Yläkuva:

Korppoo, Jurmo: Lintuasema
17.7.1990 Kuva: Ilmari Pulli

Alakuva:

Korppoo, Jurmo: Etelärantaa
Kuva: Timo Nikkanen

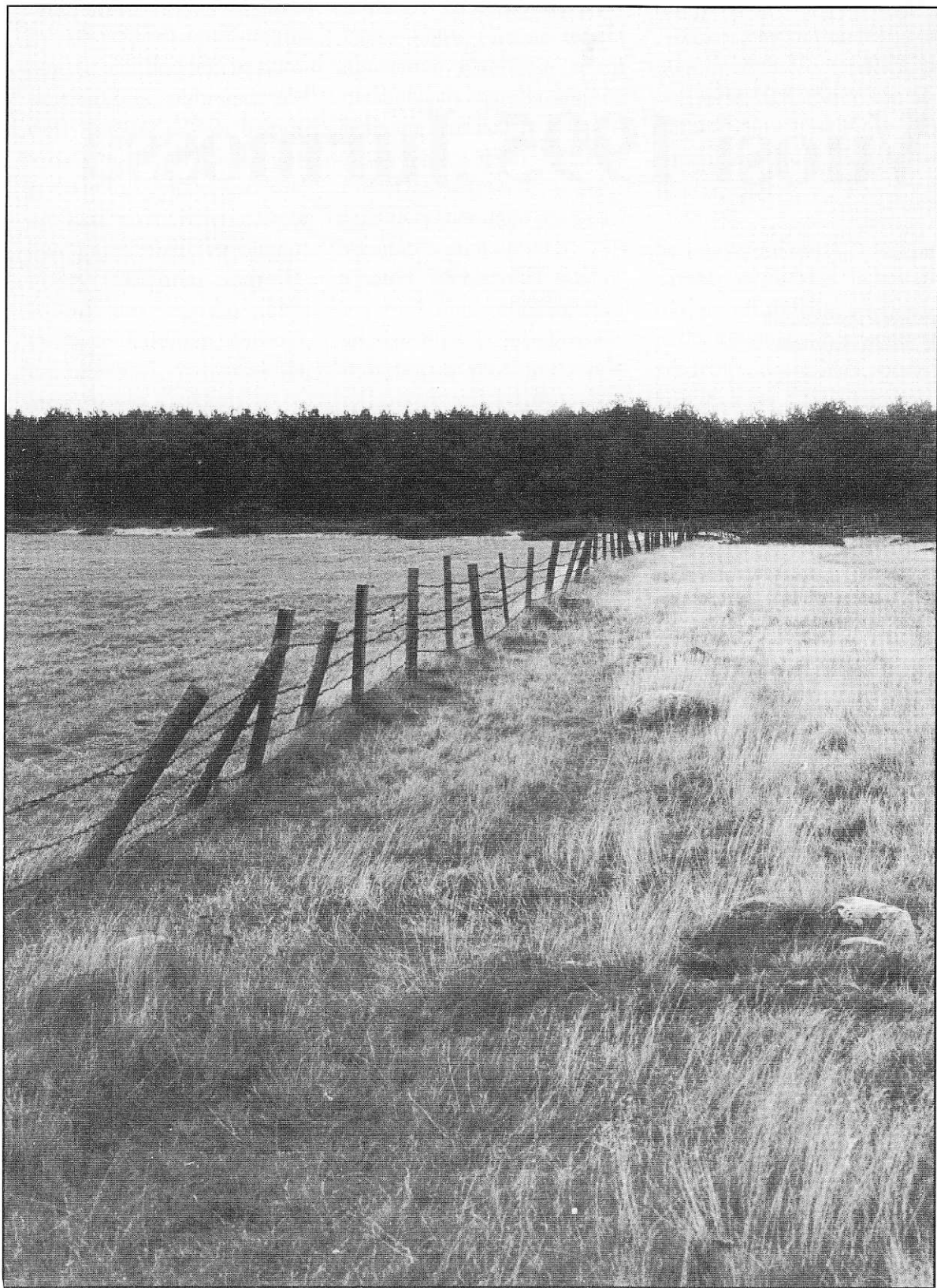
Viereinen sivu:

Korppoo, Jurmo: Aseman viereinen
pelto. Kuva: Ilmari Pulli 1978

Ukuli 27 vsk. ISSN 0782-8195 Julkaisija/Utgivare Turun Lintutieteellinen

Yhdistys ry PL 67, 20101 Turku Åbo Ornitologiska Förening rf PB 67, 20101 Åbo. Päätoimittaja, toimittaja ja taitto/
Huvudredaktör, redaktör och ombrytning. Petri Laine Puh. (02) 470 5415. Jäsenet saavat lehden ilmaiseksi.
Medlemmar erhåller tidningen gratis. Ilmoitushinnat/Annonspriser 1/1 s.700 mk, takakansi 800 mk 1/2 s.500 mk, 1/3
s.400 mk 1/4 s.300 mk Painopaikka/Tryckeri KELAn tutkimuskeskus, kirjapaino 1997

Vuosi 1995 Jurmossa

Mikael Nordström

William Velmala

Jurmon lintuaseman 34. toimintakausi sujui totuttuun tapaan aseman ollessa hyvin miehitettynä. Asema osallistui toista vuotta jatkuneeseen Eurooppa-Afrikka projektiin, jossa tutkitaan erityisen tarkasti Afrikkaan muuttavien varpuslintujen muuttoa, energianvarastointia ja eri populaatioiden välisiä eroja jne. Havainnoitsijat suorittivat vaihtelevalla tehokkuudella kahden vakioireitin lisäksi aamumuutontarkkailua muuttoaikoina. Aseman miehitystilanne näkyy taulukossa 1. Vuoden aikana asemalla vieraili/asui 98 henkilöä eri puolilta Suomea ja saarella havaittiin 207 lintulajia. Kiitokset kaikille asemalla olijolle, erityisesti afro-projektissa hääränneille rengastajille ja avustajille, sekä syksyn pitkäaikaismiehittäjälle, Rami Lindroosille (7.9.-3.11.), joka hoiti hommansa

erittäin hyvin. Katsauksen sisältämät havainnot eivät ole rariteettikomiteoiden tarkastamia.

Alkuvuoden asematyhjiö

Alkuvuosi oli melko leuto ja jäätön. Tämä ei kuitenkaan kiinnostanut lintuharrastajia, sillä miehitys oli totutusta

selvästi heikompi. Vuoden ensimmäinen päivä alkoi kuitenkin hienosti härkälinnulla ja jatkoa seurasi 7.1., jolloin saaren länsiosassa piipahti pikkuruokki (entinen jääkyyhky), ennen jatkamistaan matkaansa länteen. Lajista tuli kauan odotettu Jur-

Taulukko 1. Jurmon lintuaseman miehitys vuonna 1995

<u>Kuukausi</u>	<u>Miehityspäiviä</u>
Tammikuu	5
Helmikuu	4
Maaliskuu	19
Huhtikuu	23
Toukokuu	28
Kesäkuu	13
Heinäkuu	26
Elokuu	14
Syyskuu	29
Lokakuu	31
Marraskuu	3
Joulukuu	23
Yhteensä	218

monpinna, mikäli havainto hyväksytään. Tammi-helmikuussa nähtiin vielä haahkoja, riskilöitä, pulmusia ja 4 niittykirvistä. 25.2. havaittiin ensimmäiset kaksi muuttavaa uuttukyyhkyä sekä silkiuikku ja merisirri. Myös huuhkajan mahtava olemus viihtyi täst'edes saarella. Helmikuun lopussa näkyi vielä peukaloinen, kiuruja, luotokirvisiä, pajusirkkuja, lapasotka ja kaakkuri.

Kevätmuuttoa ja harvinaisuuksia

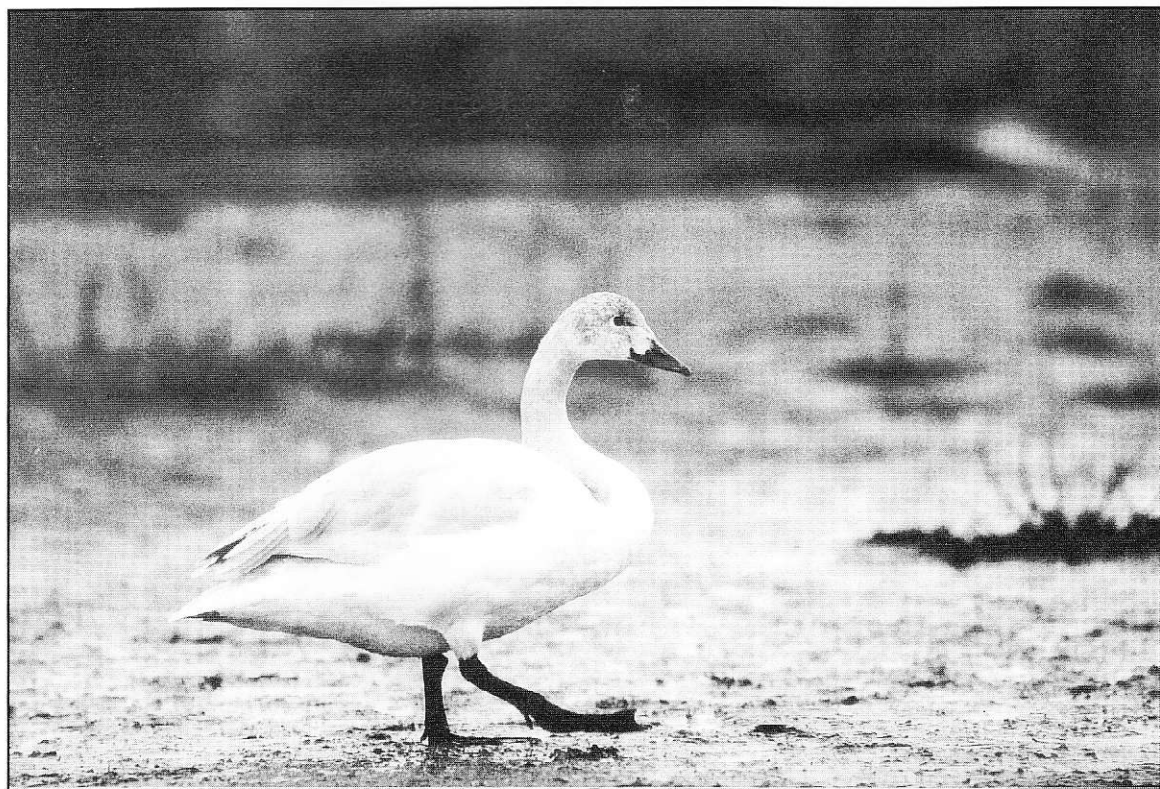
Kevät alkoi todenteolla maaliskuussa, mikä sai myös or-

nitologit suuntaamaan nokkansa kohti Jurmon avaria maisemia. Huuhkaja jatkoi oleskeluaan saarella lähinnä jänisten kiusaksi ja 5 merisirriä muutti itään 4.3. Pulmusia taas alkoi näkyä enemmän tai vähemmän joka päivä, eniten niitä oli 29.3., 250 yksilöä. Merihanhet saapuivat myös tänä vuonna melko aikaisin eli 8.3., jolloin myös ihmeteltiin laulujoutsenen näköistä pikkujoutsenta (sic!), jolla oli "liian" paljon keltaista nokassaan. Laji varmistuikin vasta tavallisen "laularin" uudessa samaan putkenkuvaan. Pikkujoutsen

oli paikalla 11. päivä asti. Alkukevään muita tulijoita oli mm. töyhtöhyppä 9.3. ja ristisorsa 10.3. Samoihin aikoihin nähty härkälintu sen sijaan lienee alueella talvehdinut veijari.

Seuraavat miehittäjät tulivat saareen vasta 21.3. ja kevätmuutto oli jo lähtenyt ryminällä käyntiin: kuun loppu antoi mm. tyllin 21.3., punakylkirastaan 22.3., kapustarinnan sekä laulu- ja kulo-rastaan 24.3. Myös rautiaiset, punarinnat, niittykirviset ym. tutut saapuivat aika- taulun mukaisesti. Kuun lo-

8.3. ihmeteltiin laulujoutsenen näköistä pikkujoutsenta (*Cygnus columbianus*) Kuva: Henry Lehto, 2/90 Englanti

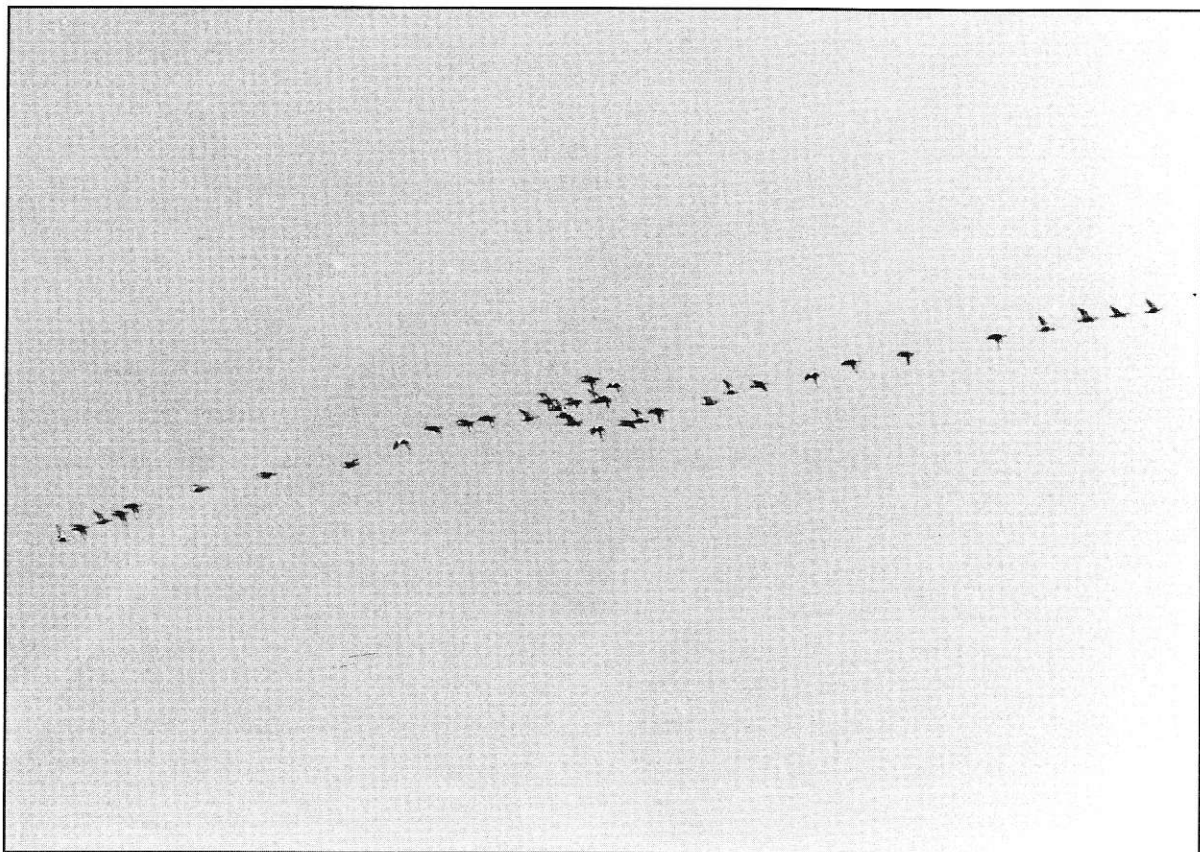
pun parhaita havaintoja olivat kyhmyhaahka ja tundrahanhi 25.3. sekä kangaskiurut joita oli parhaimmillaan 14 paikallista 27.3.

Aprillipäivää juhlisti aikainen heinätaivi, 8 tunturikiurua, kyhmyhaahka, tundrahanhi ja itäriutan tyvellä ollut mustaleppälintu. Seuraavina päivinä tahti hieman rauhoittui, mutta ei kuitenkaan jättänyt ketään kylmäksi: tunturikiuru ja 6 kanadanhanhea 2.4., mustaleppälintu 4.4., ja 9 kangaskiurua 9.4. Kuun puoleenväliin mennessä oli kirjattu jo monta uutta

saapujaa, mm. suosirri 2.4., merikiuhu 10.4., harmaasorsa 11.4., harmaahaikara 13.4. ja räyskä 14.4. Kuun 15. päivänä närysähti: 3200 haahkaa, 195 telkkää, 90 meriharakkaa, makupaloja edusti mm. allihaahkapariskunta. Myös kevään ensimmäinen tiltalti havaittiin. Seuraavan viikon aikana saapui mustakurkkuuikku, suopöllö, liro, valkoviklo, rantasipi ym. Mustaleppälintuja oli huhtikuun lopussa vähintään 2 eri yksilöä. Raripuolta valaisi 21.-24.4. satamassa viihtynyt maura-rodun mustapäätasukoiras. Muita kivoja lin-

tuja olivat sepelrastas 22. ja 24.4., lampiviklo länsiriutan tyvellä 24.-25.4. ja nokkavarpunen 24.-26.4. "Köyhän", eli punarinnan massat osuivat 23.-24.4. jolloin molempina päivinä saaren pusi-koita, ja osa myös rengastajan käsiä, tutkaili yli tuhat lintua. Haarapääsky, käenpiika, jänkäkurppa, mustapääkerttu ja kirjosisieppo kirjattiin asemakaavakkeelle 24.4. Harmaasorsa oli tästä edes lähes päivittäinen tuttavuus. Vappuaattona nähtiin lintujakin, 4 sepelrastasta ja tundrahanhi olivat parhaasta päästä.

Huhtikuun 15. päivänä saapuivat haahkamassat. Kuva: 25.3.1990, Liesluoto. Mikko Tamminen

Myös meriharakat tulivat rytinällä huhtikuun puolivälissä. Kuva. 25.5.1988, Virolahti. J. Hakala

Keltainen toukokuu alkoi varovasti: 2400 pientä rastasta muutti ja uusia lajeja olivat pikkukuovi sekä peltosirkku. Sepelrastaita havaittiin 1.-18.5. välisenä aikana kahdeksana päivänä (max. 4 yks. 8. ja 12.5.). 4.5. saapuivat mustaviklo ja törmäpääsky, samana päivänä kompattiin esiin vielä mustaleppälintu satamasta ja harjalintu järven kannakselta. Mahdollisesti sama "Upupa" näkyi vielä 7.5. männikön reunassa. Jurmon vakioasukkaaksi tullutta pikkutiiraa ihailtiin 6.5.; seuraavana päivänä näitä ilopillereitä oli jo neljä. Vähemmän iloinen nuolihaukka vilahti Jurmon-vuo-

dariksi 7.5., jolloin myös ensimmäiset 3 punakuiria havaittiin. Käki kukkui ja sirittäjä sirisi ensimmäistä kertaa 8.5. Mustaleppälintuja nähtiin seuraavasti: 4.5., 6.5.(2 yks.) ja 19.5. (2yks.). Punakuirimuutto jäi tämän kevään osalta vaatimattomaksi: 10.5. 53 m 41 p ja 15.5. 143 m. 10.5. meni vielä kolme piekanaa jälkijunassa Lappiin. Hauska avosetti ilahdutti 14.5. Muutto jatkui normaalisti kunnes taas repesi: 20.5. muutti lähes tuhat hanhea (615 määritettyä sepelhanhea), 20 isosirriä ja vanha muuttohaukka. Päivän kruunasi länsireitillä yhytetty lyhytvarvaskiuru joka oli

paikalla vielä seuraavanakin päivänä. Viikon muita kivoja haviksia olivat neljä kehääjää, kirjokerttu, kuhankeittäjä, turkin- ja turturi-kyyhky sekä useita pikkusieppoja ja idänuuilintuja. 25.5. muutti leveäpyrstökihu ja 27.5. teemapyydettiin 2-kv sepelsieppokoiras lepikossa. Kesäkuussa nähtiin vielä mukavasti arktikaa, parhaina 2.6. 178 tundrakurmitsaa, 3.6. 45 isosirriä ja 4.6. 152 sepelhanhea. Viimeiset "pruutit" menivät 8.6. 30 yksilön voimin. Mainittakoon vielä 3.6. muuttanut avosetti ja myöhäinen kalasääski sekä kesäkuun alun idänuuilinnut, jänkäsirriäi-

set ja turkinkyyhky. Kevätmuuton päättäjäisiä vietettiin 11.6. mehiläissyöjän surratessa kylän ja Sorgenin välissä.

Pesimälintuja ja kesäkiertelijöitä

Etelänsuosirreillä oli ainakin 9 reviiriä, muutama pesäkin löydettiin. Sarvipöllö pesi menestyksekkäästi männikössä. Eteläriutalla taas oli kaksi hautovaa pikkutiiraa jotka tuottivat ainakin kolme poikasta. Toinen uudisasukas, valkoposkihanhi, kasvatti 8 poikasta (3 poikuetta). Ristisorsalla oli ai-

nakin 5 poikuetta lännessä ja 1 itäsannoilla, lisäksi laji pesii Jurmon ja Utön välisillä sora-hiekkasaarilla. Kesäkiertelijöitä olivat mm. suopöllö, järripeippo, turkinkyyhky (17.6.), kirjosiipikäpylintu (18.6) ja mehiläishaukka (24.6.). Nokkavarpuksen viihtyi männikössä Juhannuksen jälkeisellä viikolla ja 2 laulujoutsenta vietti kesää Jurmossa. Heinäkuulle riitti myös outoja siivekkäitä: kuhankeittäjä lepikossa (8.7.) ja mehiläishaukkoja 11.7. 3 yks. ja 30.7. 1 yks. Merihanhipoppoo kasvoi loppukesästä ja käsitti parhaim-

millaan puolensataa lintua. Alkusyksystä parvi tosin katosi jonnekin, kenties parempien ruoka-apajien luo.

Ramin ja syksyn lintusaldo

Ensimmäiset varmat paluumuuttajat olivat ne 5 mustavikloa jotka nähtiin 16.6. Kahlaajat aloittelivat muutenkin jo kesäkuussa: tundrakurmitsa (17.6), pikkukuovi ja vesipääsky (18.6.). 8.7. laskettiin jo 270 suosirriä, 8 vesipääskyä ja 70 punajalkavikloa. Kesän tähti löytyi 17.7. länsireitillä, jolloin kaunis juhlapukuinen siperiankurmitsa näyttäytyi onnel-

Lyhytvarvasiuru (*Calandra brachydactyla*) löytyi länsireitiltä, kruunaten hyvän muuttopäivän. Kuva: 7/1993 Kotka, Hovinsaari, Jyrki Normaja

lisille asemamiehittäjille. Suurimpia kahlaajien päiväsummia olivat mm. pikku-kuovi 95 (25.7.), suosirri 450 (25.7.), isosirri 120 (29.7.) ja kuovisirri 11 (29.7.). Ensimmäinen tuulihaukka saapui 30.7. ja varpushaukka 5.8. Pähkinähakkivaellus ulottui osaksi myös Jurmoon: eka lintu tuli 23.8., parhaan päiväsumman osuessa 26.8. (60 yks.). Elokuussa nähtiin vielä jänkäkurppa (26.8.), pikkuvarpunen (28.8.) ja pikkusieppo (30.8.).

Syyskuun 2.-10. ynnättiin reilut 650 muuttavaa varpus-

haukkaa, parhaana päivänä (2.9.) 135. Samana päivänä saarella oli 600 keltavästäräkkiä. Tsik-sirkkuja meni 7.9. ihan kivasti: 31 muttavaa. 9. päivänä taas oli vielä kivempaa: kuikkalinnut 111 m, haapana 1277 m (38 parvea) ja mustalintu 1600 m. Muuttohaukkoja nähtiin 4.9.-12.10. välisenä aikana väh. 10 eri yksilöä. Lajista on myös jännittäviä kertomuksia asemakaavakkeilla, tässä kaksi esimerkkiä: 13.9. "1-kv saapui "jostain" klo 8.14, nappasi hakin männyn latvasta ja putosi syömään sitä harjulle, maahan. Ilm. sama lin-

tu näyttäytyi Grundvikharunilla klo 16.05" (R.Lindroos). Ja 11.10 "Klo 14.30<100 valkoposken nauha E-puolitse SSW, kaarsi Sandvikharunille, sieltä järven kaakkoispuolen niitylle suihkuhävittäjän peloittamina! Väsyneinä alkoivat pian torkkua, puolen tunnin kulluttua kaulat nousivat pystyyn, etelälahden varikset kaoottiseen ryntäilyyn ja muuttohaukka, kookas nuori naaras syöksyi sieltä lentoon sännänneen hanhiparven kimppeun, erotti yhden parvesta, pakotti sen syöksymään järven länsipäässä veteen, syök-

2-kv Sepelsieppo (*Ficedula albicollis*) löytyi 27.5. lepikosta. Kuva: 21.5.1985, Gotlanti, Allekvian metsä. Matti Valta

Syyskuun alun parhaana päivänä, 2.9. ynnättiin 135 muuttavaa varpushaukkaa. Kuva: Markku Huhta-Koivisto

syi kaksi kertaa pärskyvän hanhiparan selkää hipoen ja laski sitten viereiselle rannalle. Siinä se lätkytteli rannatavettä jaloillaan ja raapi kurkkuaan. Sitten se vaihtoi kuivempaan istumapaikkaan, kun OK ja IS vaihtoivat paikkaa järven pohjoispuolella, haukka vastaavasti eteläpuolella. Siirrot voitaneen kuvitella n. 300 m pakoetäisyydeksi. Hanhet katosivat jonnekin Haahkasaaren suuntaan“ (O.Kivivuori). Nummikirvinen havaittiin kahdesti: 5.9. kylän yli lentänyt lintu löytyi järven tienoilta paikallisena ja oli paikalla vielä 6.9. Toinen lintu viihtyi 21.9.

samassa paikassa. Keräkurmitsoja nähtiin syyskuun alussa muutamia. Väsynyt ruostesorsa nukkui länsipäässä 10.9. ja lähti lopuksi länsilounaaseen. 16.9. muutti Jurmon oloissa mukavat 310 kurkea. Seuraavana päivänä nähtiin vuoden ainoa (!) pulmussirri. Syyskuussa nähtiin vielä pikkusieppoja, heinäkurppa (27.9.) ja pari nokkavarpusta.

Punaisen lokakuun alku oli niukka, parhaat olivat 1.10. ristisorsa ja 3.10. turturikyyhky. Kuovi viihtyi lännessä 5.10. asti ja 7.10. näkyi viimeinen keltäväiski. Vael-

luslinnuista se ehkä odoteuin, pähkinänakkeli, havaittiin 8.10., lajista tulikin uusi rasti ruutuun Jurmon pinnalistaan. 11.10. varpushaukkoja meni 90, valkoposkihanhia 108 ja muuttohaukkoja kaksi, 3 helmipöllöä ren-gastettiin ja vielä 30 pähkinähakkia olivat liikkeellä. Seuraava päivä antoi 9 pikkulokkia, muuttohaukan ja 3-4 nakkelia joista yksi joutui varpushaukan kynsiin. Variksia muutti 490, naakkoja 480 ja punatulkkuja 845. Päivää väritti verkosta tullut hippiaisuuslintu eli “pro“. Meriharakka viivytteli 12.10. asti. Ensimmäiset 190 tilheä

tulivat pohjoisten ilmavirtausien siivittäminä 14.10. jolloin myös muutti 1900 urpiaista ja 1800 punatulkkuja. Taigauunilintu löytyi 16.10. etelälehdosta, myös kirjosiippo nähtiin. Ino viihtyi aseman pihassa seuraavana päivänä ja etelälehdonkin lintu oli vielä paikalla. 20.10. jolloin oli jälleen hyvä lintupäivä muutti 470 tilheä ja 1900 punatulkkuja. Hiiripöllö, 7 kangaskiurua, hernekerttu, pähkinänakkeli, tundraurpiainen ja tunturikiuru kuuluivat paikalliseen lajistoon. 21.10. ensimmäiset

pulmuset saapuivat saareen ja 24.10. huuhkaja asettui lepikkoon. Kuun lopussa nähtiin pro (27.-29.10), vuorihemppo, tunturikiuru, merisirri (27.10), määrittämätön kihu (29.10) sekä nakkeli ja pikkuarvunen aseman pihalla (30.10). Viimeiset tyllit, kapustarinta ja suosirrit nähtiin 29.10.

Loppusyksy ja vuodenloppu

Marraskuun miehitys kattoi peräti kolme ensimmäistä päivää, jonka jälkeen asema ammotti tyhjiyttään. Sini-

suohaukka, maakotka, kangaskiuru, mustapääkerttu, härkälintu ja tundraurpiainen olivat mainitsemisen arvoisia lajeja. Syksyn ensimmäiset ja viimeiset 4 pyrstöiaista olivat männikössä 2.11.

Rastaat valloittivat Jurmon joulukuussa, satojen räkätirastaiden joukosta "plokattiin" myös muutama laulu- ja punakylkirastas. Kuun alkupuolella etelälepipikossa piilotteli lehtokurppa. Myös tuttu kolmikko, peukaloinen, rautiainen ja punarinta kaitvettiin esiin joulukuussa.

5.9. kylän yli lentänyt nummikirvinen (*Anthus campestris*) löytyi järven tienoilta paikallisena. Kuva: 30.8.1978, Turku, Pansion Shell, Tamminen

Niittykirvisiä näyttäytyi muutama otteeseen. Merisirrejä näkyi seuraavanlaisesti: 16.12., 17.12. (2 yks.), 20.12. (10 yks.), 21.12. (2 yks.), 22.12. (7 yks.) ja 29.12. Tunturikiurusta tehtiin kaksi havaintoa: 17.12. 6 lintua lensi Heinäsaareen ja 20. päivä yksinäinen lintu lounaisriutalla. 22. päivä tehtiin mielenkiintoinen löytö melko tuoreesta lapasorsan ruhosta. Jouluaattona katseltiin paitsi joulusaunan kiuasta myös lehtokurppaa, luotokirvistä ja ampuhaukkaa. Uudenvuoden aattona määritettiin kulorastas, mustalintu ja 4 lapasotkaa.

Rengastukset 1995

Rengastuspuolella ei sen suurempia muutoksia tapahtunut, paitsi että Jurmossakin osallistuttiin Euro-Afrikkaprojektiin sekä keväällä että syksyllä mittailemalla ja punnitsemalla Afrikkaan muuttavia laululintuja.

Yhteensä 13 rengastajaa 76 päivänä teki vapaaehtoistyötä tieteellisen tutkimustyön hyväksi. Rengastuspäivät kuukausittain: maaliskuu 2, huhtikuu 14, toukokuu 21, kesäkuu 8, heinäkuu 3, elokuu 9, syyskuu 12 ja lokakuu 18. Lintuja rengastettiin yhteensä 6489. Suurimmat urakoitsijat olivat Osmo Kivi-

vuori (1733 rengastusta), Jyrki Normaja (1593) ja Juhani Virtanen (1224). Runsaslukuisimmat lajit: hippiäinen (2144exx), punarinta (1617), pajulintu (376), leppälintu (274), laulurastas (222) ja peippo (214). Mukavia rengastussummia koko maan ta-soa ajatellen olivat myös kirjosiippo (198) ja harmaasiippo (139). Rariteettejakin rengastettiin: pikkutiiran poikasrengastus, pähkinänakke-li, hippiäisuunilintu, sepel-sieppo ja nokkavarpunen olivat rengastusten aatelia.

Jurmossa rengastetuista lin-nuista tuli vuoden mittaan myös mukavia löytöjä: var-

Vuoden ainoa! Pulmussirri nähtiin 17.9. Kuva: Salo, Halikonlahti, Seppo Säilylä

Peipostakin saatiin mukavat 214 rengastusta. Kuva: Matti Valta

pushaukkoja Hollannista, Sveitsistä, Ranskasta, Tanskasta ja Saksasta. Kanahaukka Tanskasta ja Liettuasta. Sarvipöllö Saksasta ja punarinta Algeriasta. Mustarastas Espanjasta ja laulurastas Hollannista. Muiden rengastajien kontrolloimia lintuja oli niinkään ulkomailla asti: varpushaukka Tanskassa, suosirri Puolassa (kaksi vuotta väliä), punarinta Eestissä ja hippiäinen Puolassa. Ulkomaisia renkaita löytyi kolmelta linnulta: ruotsalaisel-

ta urpiaiselta, norjalaiselta punatulkulta ja tanskalaiselta punarinnalta.

***Kirjoittajien
osoitteet:***

****Mikael Nordström
Koulukatu 23 D 83
20100 Turku
(02)253 4227
*William Velmala
Tiilitehtaantie 4
21530 Paimio
050 590 8777***

Kuten artikkelista huomaat!!!

Jurmossa kannattaa käydä.

Varaa paikkasi kun vielä ehdit!

Varsinais-Suomen kansanomaisista linnunnimistä

Rauno Laine

Turun Lintutieteellisen Yhdistyksen projekti Varsinais-Suomen vanhojen kansanomaisien linnunnimien keräämiseksi alkoi vuonna 1988 kirjoittajan toimesta. Kokoon saatiin kaiken kaikkiaan noin 400 erilaista nimitystä maakuntamme alueelta. Tuloksista julkaistiin laajempi yhteenveto yhdistyksen Ukuli-lehdessä (2/90). Ko. julkaisu voi tiedustella mm. tämän lehden yhteydessä mainituilta yhdistyksen toimihenkilöiltä.

Vanhat kansanomaiset linnunnimet ovat aikojen kuluessa syntyneet varsin monella eri tavalla. Entisajan maaseutuelämään liittyen luonto ja myös linnut muodostivat

tärkeän kokonaisuuden. Ihmiset elivät kiinteässä yhteydessä luontoon ja sen tapahtumia seurattiin suurella mielenkiinnolla. Linnuistakin tunnettiin ainakin yleisimpien lajien elintavat varsin hyvin, siivekkäät ystävät toimivat myös usein enusmerkkeinä. Niiden perusteella luettiin tulevia säitä tai tapahtumia omassa kotipiirissä, joidenkin lintujen pesiytyminen kotitalon nurkille ennusti huonoa, naakka saattoi tehdä kierroksen talon päällä ja hakea vanhan isännän rajan taakse, huuhaaja saattoi puhalluksillaan ilmoittaa jonkin perheenjäsenen lähtöajan tästä maailmasta.

Yleensä kuitenkin linnut merkitsivät mukavaa vaihtelua raskaan maaseutuelämän vastapainoksi. Niiden puuhia seuraillessa useille lajeille alkoi pikkuhiljaa kertyä omia lempinimiään, kuten meille ihmisillekin usein. Lintujen laulu on usein se, joka ensiksi kielii puussa piileskelevästä siivekkästä. Näin varsin monet ovatkin saaneet nimityksensä laulun tai ääntelyn perusteella. Tunnetuin nimitys lienee sepelkyyhkystä yleisesti käytetty nimi toukmettinen, eli silloin oli aika tehdä touon työt, kun kyyhkynen metsässä huhui. Muita tunnettuja nimityksiä ovat taivaanvuohesta käytetyt hohottaja,

mäkättäjä, taivaanlammas. Tiltalti sai tiputuksestaan kansanomaiset nimitykset metsäseppä ja kuurnatilkuttaja. Hyrisevä kehrääjä puolestaan tunnettiin mm. nimityksillä tapinkiertäjä ja saksarukk. Haapanakoiras on tunnettu viheltävästä äänestään ja siitä nimitykset fliusorsa ja viusorsa. Kalatiiran kirääni toi lempinimen kirri. Koskelon röhkivä ääni puolestaan röhkän arvonimen. Metsän kätkössä piipittävä käenpiika oli luonnollisesti piipittäjälintu. Taidokkaasti laulava lehtokerttu taas juo-

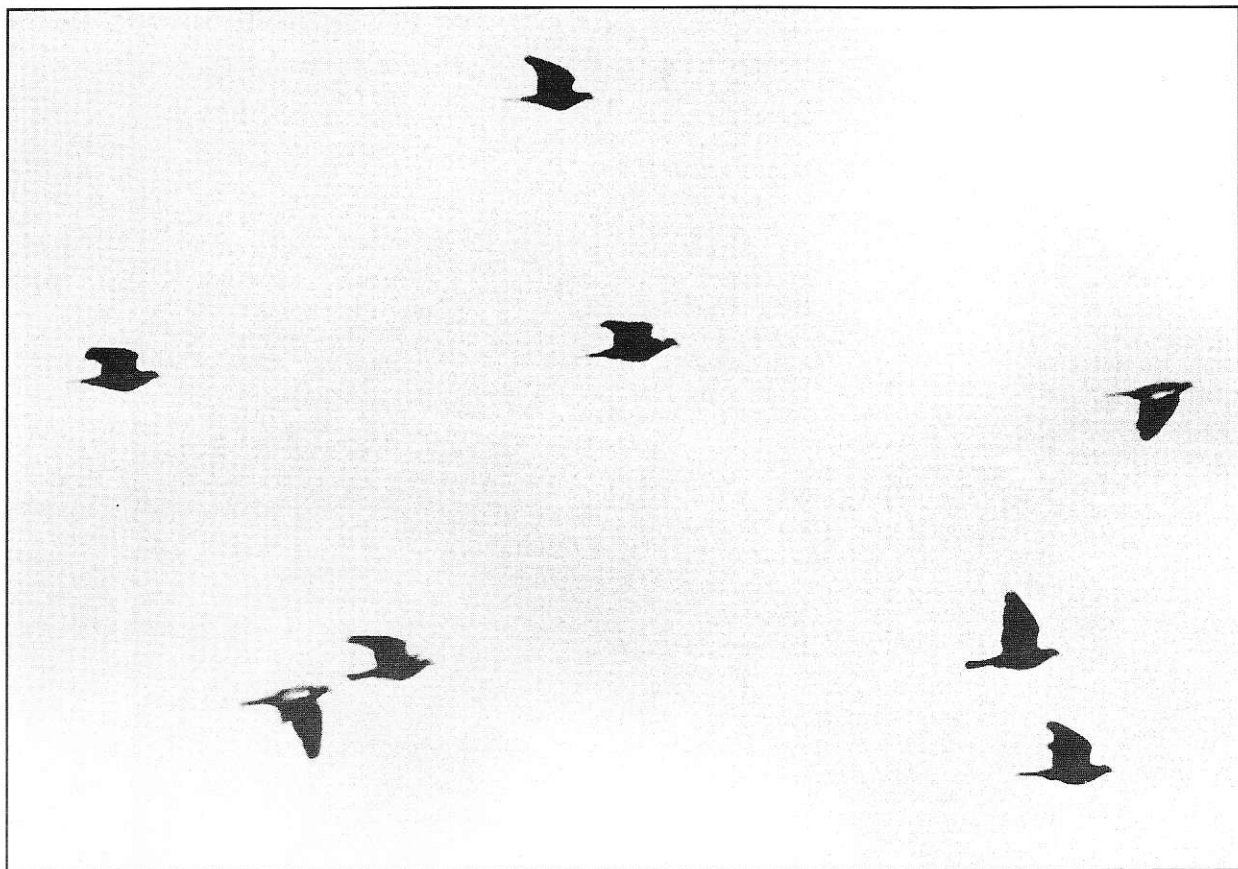
rulintu ja torulintu. Rannikoiden äänekäs asukki meriharukka (TLYn tunnuslintu) kiinnitti myös meluisuudellaan runsaasti huomiota, puupiippo ja kliitupiippo ovat molemmat sen äänestä annettuja nimityksiä. Toinen rantojen eloisa asukki rantasipi, joka kansan mukaan sanoi "kiveviivytä", sai tästä kivenviittäjä-nimityksen. Hennosta äänestä johtuen rantasipiä kutsuttiin myös rantaraukaksi.

Entisajan elämään liittyi monin paikoin aikanaan varsin tavallinen ruisrääkkä. Laji on

nykyään huomattavasti harvinaistunut entisistä ajoista. Peltonärhi, krääkkä, tapinkiertäjä olivat sympaattisesta ruisrääkästä käytettyjä nimiä. Ei aina niin sympaatinen räkättirastas tunnettiin mm. räksynä, käkärastaana, Nousiaisten puolella jopa prätkänä. Koskelon tapaan koriseva silkkiuikku oli luonnollisesti korra tai kuorukka. Ilmojen taidokas lentäjä teravääsky sai äänestään kutsunimiä, kuten viirpääskyne tai viiripääsky.

Myös lintujen elinympäristö oli tärkeä syy kansanomais-

Toukmettisiä. Kuva: Matti Valta

ten nimien syntyhistorialle. Kirkhakkinen oli kirkon tornissa asuva naakka (muualla pesiviä kutsuttiin sattuvasti kirkosta eronneiksi), varis viihtyi pelloilla astellen pitkän piennarta kuten talon vanha isäntä, siitä nimitys faari. Varpusesta käytetyt rumat nimitykset puolestaan johtuvat linnun mieltymyksestä mm. hevosenkakkaroihin, myös hakoalkuisia nimityksiä tunnetaan varpusesta runsaasti, linnut viihtyivät hakojen joukossa. Mielellään pelloilla syksyllä ruokailevat sinisorsat olivat ohrasoria, kylvyhaukka eli hiirihaukka

asustelee pelloilla, talvisin hankien päällä (sekä myös pohjoisilla pesimäalueillaan) viihtyvä pulmunen tunnettiin lumipulmusesta ja lumilinnun nimellä, Laitilassa pulmusesta käytetty nimitys säänpotkottaja tarkoittaa sitä, että pulmunen "potkii" viimeiset säät eli lumikelit.

Rantasipi puolestaan sai nimityksiä asuinympäristönsäkin mukaan, rantatilleri, ranttiiriäinen, rant'tillune joitakin mainitakseni. Ruisrääkkä oli elinympäristönsä ja äänensäkin perusteella peltonärhi, ruokokerttunen sa-

masta syystä puolestaan ruovonpäristäjä. Lystikäs töyh-tötiäinen sai metsien asukina lempinimen mettäpukki. Myös kauniita nimityksiä mettäpässi sekä mettäjoo-seppi töyh-tötiäisestä käytettiin. Toisaalta myös peltopässi nimi tunnettiin, vaikkei laji niinkään pelloilla viihdy. Pässi-nimitys tosin viittaa myös linnun älykkyyteen, ainakin kansan mielestä... Västäräkki taas oli kallonpotkuttaja, joka potkii saapuessaan viimeiset kallot eli jäät.

Elinympäristöön liittyen myös lintujen elintavat tun-

Faarit puun latvassa. Kuva: Turku, Ruissalo, Timo Nikkanen

Kallonpotkuttaja. Kuva: Seppo Rytönen

nettiin ja näidenkin perusteella kutsumanimiä annettiin. Helmipöllö oli niin tyhmä, että se antoi lyödä itsensä kuoliaaksi kepillä, tästä kakanimitys. Salaperäinen huuhkaja oli puolestaan eri muunnoksina hyypiö, kivellä istuskeleva kalatiira oli kivikajaja, närhi synnytti käyttäytymisellään monenlaisia nimityksiä, pähkinöitä keräävänä se tunnettiin mm. pähkinhokkina, joka tosin oli omiaan aiheuttamaan sekaannuksia pähkinähakkiin, joka on aivan eri lintulaji. Palokärki tunnettiin hongankorona, korona, honkanärhenä ja palotikkana. Palo-

kärjen punainen lakki tosin antoi sille myös poliittista väriä, palokomma eli selvä kommunistihan palokärki kansan mielestä oli...

Puskissa istuskeleva pensastasku oli pensastakkiainen tai puskalintu. Talilla herkuttelevalle talitiainen sai tästä johtuen monenlaisia lempinimiä (mm. talitölkki, talipukki, talitinkki, talipötkö ja talitipo). Lintu piti havaintojen mukaan myös muusta ravinnosta, makkaratintinä se myös tunnettiin. Tervapääskyn nimitys friipääskynen on selitetty johtuvan myös siitä, että lintu liikkuu vapaasti ilmassa.

Ilmassa lelutteleva tuulihaukka vääntyi kansan mielikuvituksessa pikkutuhmas-ti tuulennussijaksi, tosin Rymättylässä oltiin sen verran fiksumpia, ettei moisia nimityksiä käytetty, tuulenpieksijä oli siellä käytetty kansanomaisen nimityksen tuulihaukasta.

Varis tunnettiin Turun seudulla myös nimityksellä parastelainen, varisparvet suuntasivat illalla Paraisten suuntaan ja sieltä palatessaan huusivat "praa, praa". Varis oli tunnettu myös muilla nimityksillä, uusikaupunkilaiset kutsuivat sitä vanhan piian pääskyeksi ja Turussa

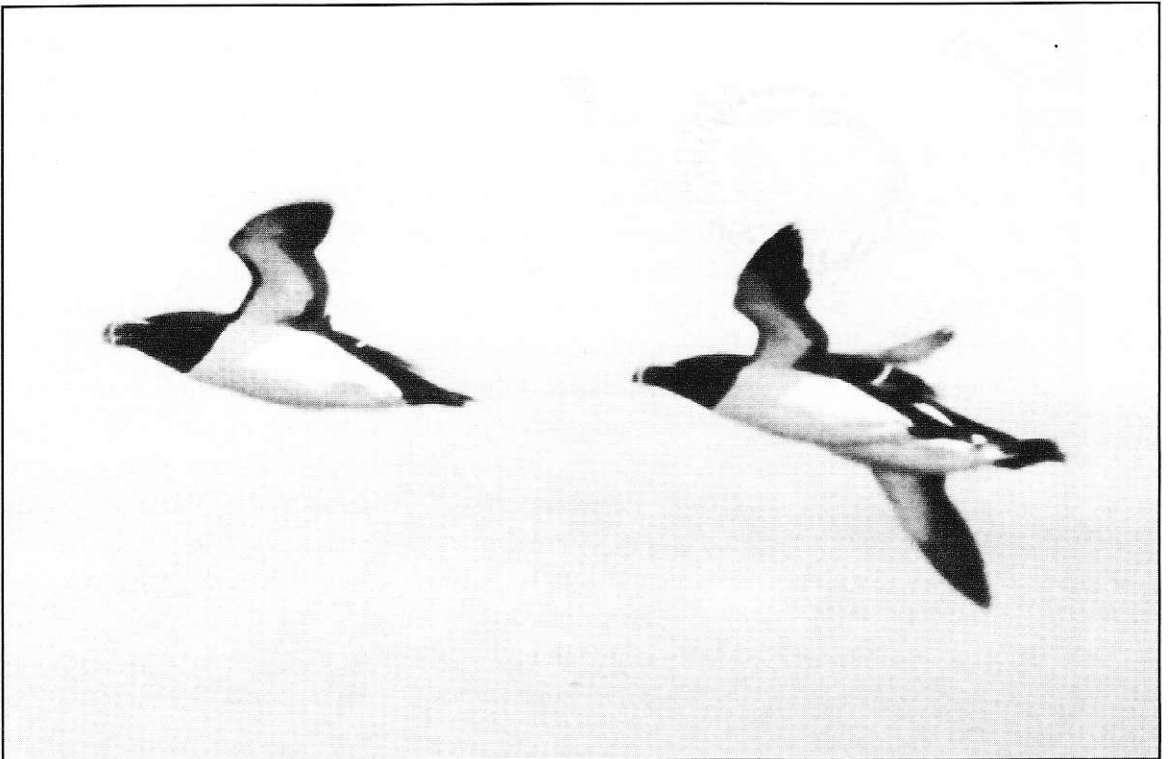
tunnettiin myös haukkuma- (?)nimi Paattisten Jannu. Västäräkki saapui silloin kun lumi muuttuu vedeksi, siitä nimitys vesstrikka aiemmin mainittujen lisäksi. Maanmiehen auraa seuraava västäräkki oli luonnollisesti myös tuttu näky, "kyntäjäinen". Edellä onkin joissakin yhteyksissä jo viitattu lintujen yleisiin tuntomerkkeihin nimien antajina, väri oli luonnollisesti silmiinpistävin. Väristä johtuvia nimityksiä oli mm. leppälinnusta käytetty veriletike ja punapeippo. Toisaalta leppälintu tunnettiin muunnoksina leppälintu

tai läplintu, lajilla ei ole mitään tekemistä lepän kanssa. Nimitys johtuu vanhan suomenkielen leppä nimityksestä, joka tarkoittaa verta. Näin leppälintukin sai ehkä hieman harhaanjohtavan nimityksensä. Kalman linnuksi lajia myös kutsuttiin. Punatulkku oli punatilkka, harmaapäätikka joko vihreä kärki (koiras) tai harmaa kärki (naaras). Naaraan pää on kokonaan harmaa. Mustarastas vääntyi moniin eri muotoihin, kuten mustvarpunen, korppärästäne (musta kuin korppi) sekä yleisesti käytettyyn mustalintu-nimityk-

seen. Käpytikka oli kirjava palokärki, punasotka tunnettiin nimityksellä verru (johdannainen latinan ferinasanasta, joka tarkoittaa punaista).

Koska ollaan Varsinais-Suomessa myös erilaiset muista kielistä suomeksi väännetyt nimet ovat tyypillisiä. Maakuntamme on aina ollut vilkkaassa vuorovaikutuksessa muuhun maailmaan, etenkin Ruotsiin ja Viroon. On luonnollista, että varsinkin ruotsin kielestä tehtyjä väännöksiä löytyy sangen paljon. Tunnetuimpia kyyhkystä käytetty tuuva-nimitys

Tallmulkarit lennossa. Kuva: Jouko Hakala

(ruots. duva), peipon vastavasta ruotsalaisesta bofink-nimestä väännetyt puufinkka ja puufing. Vihervarpunen tunnettiin kansan keskuudessa krönsiskana tai grensiskana (ruots.grönsiska). Ruokki tunnettiin rannikolla tallmulkarina, ruotsin kielen vaikutusta tässäkin. Kielitutkimuksissa on naakasta käytetty hakkinen johdettu viron hakk-sanaan ja saksan hack-sanaan.

Naakasta tunnetaan Varsinais-Suomessa myös kajakkiniimitys, alkuperä saattaa olla

ruotsin kaja-sanassa, joka tarkoittaa naakkaa. Kielitieteeseen liittyen myös linnun alkuperäinen esiintymisalue tai suunta josta se on maahamme levinnyt, voi toimia nimen antajana. Peltopyy on ryssänteeri, kottarainen ruotinvarpunen.

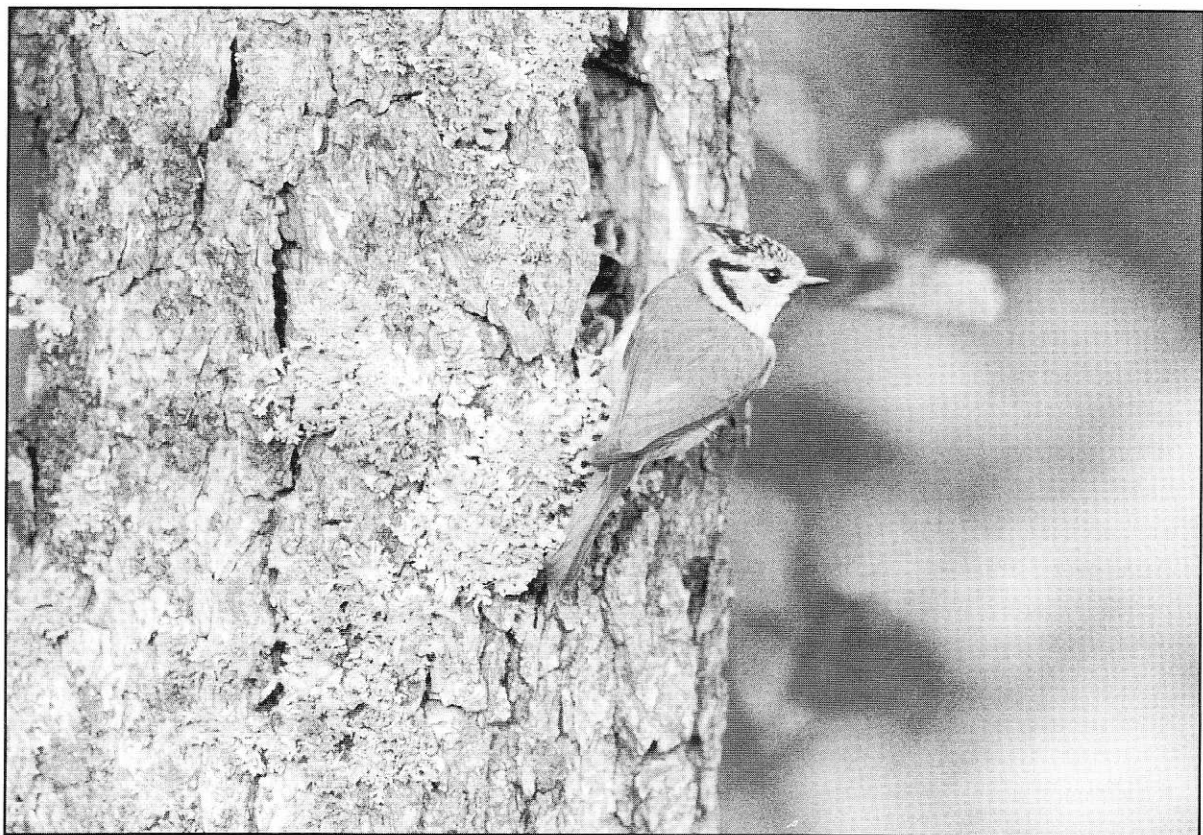
Oma lukunsa ovat erilaiset yleisnimitykset, joita ei välttämättä voi johtaa mihinkään tiettyyn alkuperään. Forssanseudulla tunnetaan varislinnuista hauska yhdistelmä: varis = vakse, naakka = nakse, harakka = hakse, joutsen

tunnetaan täälläkin luikona, peippo nimityksellä pepa, riskilä pissinä, töyhtöhyppä tirilönä ja metso nimityksellä mettäs.

Oman maininan ansaitsee kivitasku, josta on tunnetusti olemassa eniten kansanomaisia nimityksiä. Varsinais-Suomestakin näitä löytyi peräti 19. Kivitaskun nimitykset voivat selitysten mukaan johtua äänestä (hiitak-tak) tai myös kivenkolossa asuvasta hiidestä, kivitasku viihtyy myös kivioloissa. Kivitaskun nimi-

Ryssänteeret lumihangessa. Kuva: Mikko Tamminen

Mettäpukki, mettäpässi, mettäjooseppi. Kuva: J. Hakala

tyksiä ovat kivisnakkuri, kivitakkinen, kivistäinen, kivitassi, kivinalleri, takkhiitta, kalmastrikka, hiistakka, iisakki, rauniotassi, iittara, nassu, kivinassu, kivinakkari, kivirastas ja kivitatta. Kivitaskun lisäksi myös närhi saa tililleen runsaasti nimityksiä (paskaharakka, hohkharakka, papuharakka, punaharakka, präikk'ruikk, pähkinhohk, pähkenhakk, paihokka, paiharakka, hok'harakka, pajukräökkä, perunaharakka, piruharakka,

juurisk'pörö ja pyörtänpöllö).

Toisaalta sellaisesta lajista kuin käki ei juuri kansanomaisia nimityksiä löydy, käenpoikasesta kylläkin. Västäräkin pesässä kasvamassa oleva käenpoikanen on västäräki pölöpoika... Käkeen liittyy kuitenkin erilaisia uskomuksia, Laitilassa sanotaan, että jos keväällä kuulee käen kukkuvan ennenkuin on ehtinyt syödä mitään, niin "käki paskans mnuu". Jos on ehtinyt syödä aamulla

ja kuulee ensi kerran käen kukkuvan, sen kukuntojen määrä ilmoittaa elinvuosien määrän, jota on jäljellä kuulijalla. "Vanhan vappun käki kukku vaikk honkan korost", "hallaks käki hankken kukku", "käki kukku kurja ilma ja kualema talom pihall", todetaan Laitilassa. Laulurastas puolestaan laulaa "ist mättäll, ist mättäl, päev on pitk, päev on pitk". Tämä tapahtui aamulla, kun mies päivän mittaan useasti istui mättäälle lauloi

tuo viiropukale illalla: “vähä halvoi, vähä halvoi. Laiska miäs, laiska miäs, laiska miäs”.

Linnuista liikkuu näin ollen kansan parissa monenlaisia uskomuksia sekä nimityksiä. Tässä yhteydessä otin esille

vain pienen osan omassa maakunnassammekin käytössä olleista nimityksistä. Yhdistys ottaa edelleen kiittolisena vastaan vanhoja kansanomaisia lintujen nimiä Varsinais-Suomen alueelta, ne voi postittaa

osoitteeseen: Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry., PL 67, 20 101 Turku.

Kako. Kuva: Leo Karlsson

Jurmon huulikirjasta

15.10. The day - Se päivä

William Velmala

Jotkut vanhemmista ja koke-neimmista jurmonkävijöistä saattavat jopa kyetä ennus-tamaan, mitä tällainen aloitus voi mahdollisesti tietää. Kuusi viikkoa on allekirjoit-tanut saanut kuunnella rari-teettipitoisia viestejä ja tie-donantoja muilta Suomen merialueiden saarilta, kohta-laisen harmistuneisuuden vallassa. Nyt on maksun aika! Vaviskaa kurjat! Jurmo kostaa!

Eilislta oli kohtalaisen tyyni ja täysin pilvetön. Taivas enteili leppoisaa keliä tälle päi-välle. Aamu kuitenkin val-keni sumuisena, näkyvyy-den ollessa alle 5 km. Oli siis tullut hyvä pudotuskeli enteillen hyvää lintupäivää. Verkoista tuli verkkaisesti

lintuja aamun mittaan. Aa-mukävelyllä pojat yhyttivät pari kangaskiurua kylän pel-loilta enteillen harvinaisuus-rikasta lintupäivää. Muita aa-mulla havaittuja lintuja oli-vat mm. uivelo, merikotka 2, jänkäkurppa, lapinsirkku. Sampo kävi lännessä, Mikko & Erno menivät lehtoon ja itäpäähän, Pekka stajasi har-julla ja WV rengasti. Havain-noitsijoiden sijoittuminen saaren eri kolkkiin ja lintu-maailman hetkeksi, mutta todellakin vain hetkeksi, sei-sahtunut olotila enteili jota-kin merkittävää olevan tie-dossa.

Sampo tuli avukseni männik-köön Pekan mennessä Etelä-Lehtoon. Lehmä juoksi täy-sillä Acci-verkon läpi. Tämä

vastoinkäyminen antoi alle-kirjoittaneelle kuitenkin vain mahdollisuuden toteuttaa päivän mittaan legendaarista "vaikeuksien kautta voit-toon"-periaatetta. Olles-samme Sampon kanssa ver-koille saapui Pekka yllättäen männikköön. Hän kertoi näh-neensä Etelä-Lehdossa uuni-linnun, jonka tuntomerkit so-pivat parhaiten hippiäis-uunilintuun. Tämä jo enteili erikoista lintupäivää.

Otimme kaiken kylmän rau-hallisesti kokeneiden ornito-logien tapaan. Kyse oli elä-mänpinnasta. Jurmonpinna-sta oli myös kyse. Silti, itsem-me hilliten, emme hössöt-täneet.

Lintua etsittiin 2 tuntia. Sam-po näki sen hetken verran.

Toiset 2 tuntia olin harmistunut. Mitä pahaa olen tehnyt? 2 kuukautta pitäisi saarella olla, viikonloppumiehitäjät näkevät samantien katoavan elämänpinnan 50 metrin päässä. Minun oli pakko tehdä välissä verkko-kierrös. Vakioverkossa killui pikkutikka, joka oli jurmonpinna no: 199. En osannut vielä yhdistää leppoisaa rengastuspinnan saantia tulevaan, mutta tapahtuma enteili hyvää. Palasin pron etsintään.

Raskaan etsinnän jälkeen olin jo luovuttamassa. Yht'äkkiä todella ruskea uunilintu tsäksätti haavan oksalla. Otin lin-

nun tarkempaan syyniin. Terävärainen pitkä silmäkulmajuova, joka silman takaa oli rusehtava, muutoin valkea. Nokka ohut, ylänokka tumma, alanokka vaaleanoranssi, kärjestä tumma. Yläpuolelta lintu oli hyvin tummanruskea, alapuoli vaaleanharmaa, yksivärinen. Ääni oli kerttumainen, selkeä "tsäk", jota lintu toisteli useasti. Jurmonpinna no: 200: Ruskouunilintu. Kiitin Sendaria, olisihan ollut suorastaan häpeällistä katkaista merkittävä tasaluku merkittömällä pikkutikalla! Fuscatus eri maata on.

Suoritin legendaarisen pil-

liinpuhallusseremonian. Lähdin myös itse hakemaan porukoita. Muut piirittivät paikalle tullessani katajaa. Tämä enteili jo erityislaatuista happeningiä. Kysyin tilannekatsausta: toinen elämänpinnani, 201 jurmonpinnani hippiäisuunilintu oli vihdoin asettunut hyvin näkyville. Tämän takia siis hippiäisuunilintu antoi odottaa itseään: fuscatusella tasaluku poikki, prolla ent're uudelle sataselle.

Kaksi elämänpinnaa parin minuutin sisällä. Kerroin ruskouunilinnusta. Sampo ja Pekka siivet kantapäissään lennähtivät paikalle tarkkai-

Pikkutikka on hyvä havainto Jurmossa. Kirjoittajalle se oli vasta 199 Jurmon laji. Kuva: M. Tamminen

lemaan lintua, joka oli Jurmolle uusi laji! Hippiäis-uunilintu tosiaan asettui aloilleen niin, että myös Erno ja Mikko sen näkivät, rusko-uunilintu sen sijaan katosi Jurmon muutaman katajan kätköihin.

Illalla alkoi sopivasti hirveä tuuli, jonka on määrä jatkaa

huomiseen eli aamulla ei liene syytä herätä aikaisin. Lisäksi sade kostutti pullonkorkit niin, että ne helposti (ja nopeasti) aukenivat villien pinnajuhlan osanottajien suureksi riemuksi.

Saa uskoa, jos haluaa, että oli kohtalon oikku, että tämä ikimuistoinen huulikirja

päätyy juuri näin legendaarisen päivän tapahtumien selostukseen.

Minä uskon joka tapauksessa Sendariin.

William "Shakedbeer" Velmala

Jurmossa on koettu jo vuosikymmenien ajan suuria voiton ja menetyksen tunteita. Siksi se on meille harrastajille niin rakas. Kuva: Ilmari Pulli, 1978

Balladi

pinnojen vaiheilta

Juhani Toukola

II näytös

...peltopyy! Kolmensynkimän epätoivon joukkoon sijoittuva murhe laskeutui kivikossa makaavan Inge Koukkuselän käppyräisen hahmon ylle. Tosi pinnamiehestä tuntuu kuin sydäntä kaivettaisiin linkkuveitsellä ulos kun joutuu luopumaan jo mielessään plokkaamasta lajista. Tuskaisesti oli luovuttava myös mielikuvasta, jossa Bongaajamatrikkelin kanssa komeili oma kuva ensimmäisenä tonnin katkaisijana. Lintu oli sentään näyttänyt vallan muulta. Yksi keino oli vielä käyttämättä ja siihen Ingekin turvautui: pinnanmuodostus. Hän piiskasi mielikuvituksensa laukkaamaan ja siristi samalla silmiään katsoessaan lintuun. Ei, ei auttanut; lintu oli ja pysyi tavallisena peltopyynä,

vääntö ei tuntunut onnistuvan. Hyvä havainto ehkä Jurmossa, mutta mitä arvoa sillä on. Lohdutuksen ihmismieli sentään aina jostakin löytää ja Ingekin alkoi heikmoidsa omalla kriittisyydellään. Rakastan totuutta, hän ajatteli tyytyväisenä ja tunki kuin tunsikin jonkinlaista kevyttä mielihyvää bongarisydämensä perimmäisissä kätköissä.

Paluuta arkipäivän päiväjärjestykseen tiesi saarelaisen kiukkuinen rykiminen olan takana. Hän tuntui suunnittelevan kosta Koukkuselälle tämän raivostuttavan käytöksen takia ja mutisi itsekseen hiljaa: Dedäär att - dedäär - som sagt - för fan - just så... Koston enkeli hymyi saarelaiselle ja kuiskasitälle hyvän vihjeen. Myhäillen saarelai-

nen määräsi Inge jälleen kerran siirtämään asemarakennusta pari metriä lounaaseen, jotta se "soveltuisi paremmin maisemaan" ja rakentamaan katolle savupiipun, jotta se "näyttäisi edes talolta". Tähän toki Inge oli tottunut. Kerran oli saarelainen ilkkunut hänelle, että tuollaisella koukkuselällä on varmasti kiva kiskoa TVH:n kämppää perässään, mistä julmistuneena Inge oli temponut rotiskoa ristiin rastiin niin, että nummi pölisi. Hetkeksi oli saarelainen hölmistynyt esityksestä hiljaiseksi, mutta niellyt nopeasti hämmennyksensä ja kiivaasti viittelöiden todennut valjaista irrottautuvalle miehelle: "Litet ditåt ännu!" Inge-parka oli melkoisen rasittunut retkestään. Ei

Jurmo tuonut ratkaisua äärimmäisen tiukalle pingotuneeseen pinnakilpaan. Huono paikka se olikin bongaukselle liikkumisrajoituksineen ja toimintaohjeineen. Inge vilkaisi kämpän seinien uhkaavan sävyisiin ohjeisiin ja ukaaseja sisältäviin kansio-pinoihin. Päivän mittaan oli juostava jos jonkinmoista tutkimusohjelmaa, oli kierrettävä kahlaajareitti, etsittävä pesiä ja kasattava pikkukiviä niiden ja Tykkikaltsin väliin merkiksi, oli paineltava pitkin kyläreittä (varoen häiritsemästä asukkaita), laskettava sitä ja tätä... Koukukulka oli suorastaan helpotunut, kun Vanha Taistelulentäjä Jurmossa poikkeamisesta nyrpeänä kävi poimimassa hänet valkoiseen laivaansa.

Alkukesästä oli hiljaista. Kärkijengi pysytteli tarkasti kuulolla. Eerik Voittoisa käytti aikansa opettelmalla ulkoa tärkeimpiä Finnairin aikatauluja, nopeimpia reittejä erilaisiin potentiaalisiiin retkikohteisiin ja helikopteri- ja lentokonevuokraamoiden sekä venekuljetuksia järjestävien henkilöiden puhelinnumeroita. Olof Hunger puolestaan monistutti julkaisua, jossa hän peräänkuulutti harvinaisia lintuja ja lähetti niitä julkaistaviksi kaikkiin pai-

kallislehtiin. Inge Koukukulka laski pinnojaan uudelleen ja uudestaan - jos kuitenkin löytyisi lukumääriä kohottava virhe. Eerik Sammalkieli kävi tarkasti läpi laajan valokuvakokoelmansa toivoen, että jokin lintu osoittautuisi joksikin harvinaisemmaksi kuin mitä oli kuvattaessa luultu - näinkin voi käydä, oli Eerik kuullut eräältä pinnamieheltä, joka oli tapauksen oikein julkaisutkin. Maunu Paljasjalka kokeili tekniikan ihmettään: helikopterilaitetta, johon voi itsensä valjastaa ja jossa oli varusteina kuusi kaukoputkea, laajakulmakiikareita (Zeiss, Leiz, Mirador), Pinaopas, sissimuonapakkaus, konehaulikko määrittämättömiä lintuja varten, automaattinen rastituslaite pinnonjen merkitsemiseksi ja tosivarmojen pinnonjen varalta valokuvauslaitteistoa.

Kiukkua aiheutti eräässä alan lehdessä julkaistu kirjoitus, jossa pinnamiesten vihollisleiriin lukeutuva Maunu Sokea hyökkäsi voimakkaasti nk. pinnaiideologiaa vastaan. Hänen mukaansa pinnamiehet olivat: a) maailman rajoittuneimpia olentoja b) herkästi kiihkoissaan virhemäärityksiin sortuvia c) piittaamattomia tieteellisen tutkimuksen arvoista d) luon-

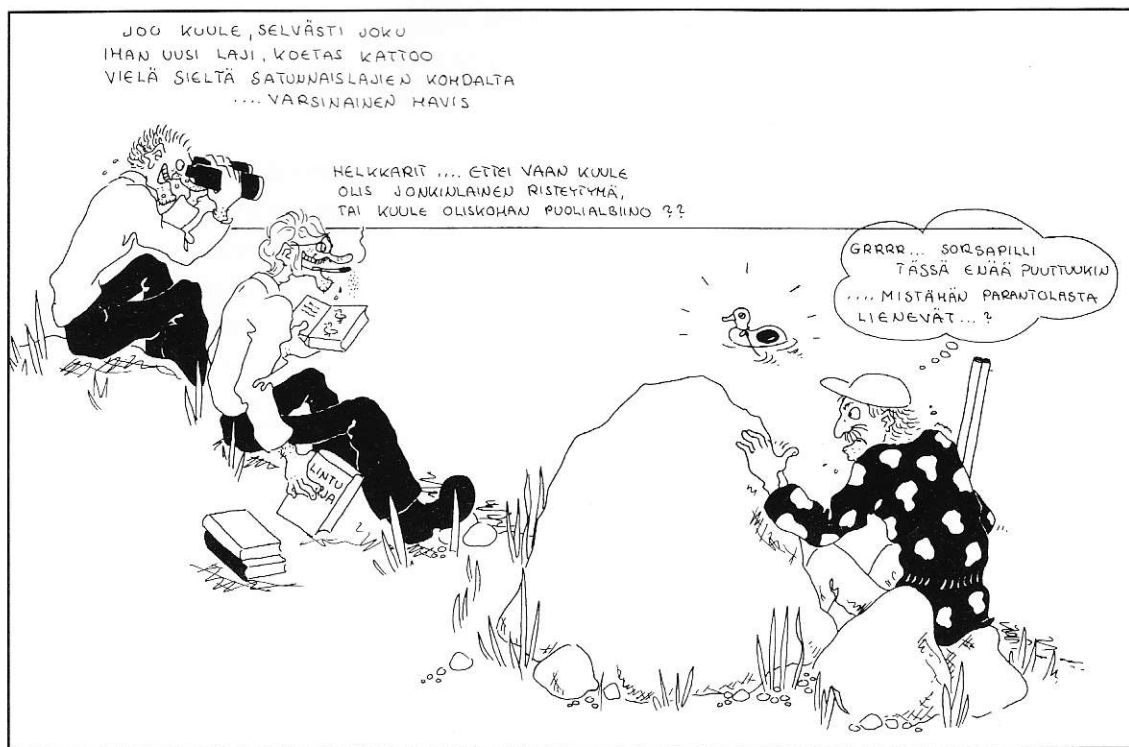
nonsuojelu-liikkeelle hyödyttömiä, jopa haitallisia e) ympäristöä kuluttavia ja luonnonrauhaa häiritseviä f) nuorille lintuharrastelijoille huonoja esimerkkejä ja g) kykenemättömiä arvostamaan muita arvoja kuin pinnoja - muutamia negatiivisia piirteitä mainitakseen. Kaikkea ei voi niellä, tuumivat vanhat pinnaketut. He laativat vastineen, jossa selvästi ja korrektisti tuotiin ilmi, että a) bongarien arvo maailma ei ollut hiukkaakaan rajoittunut: rajoittuneisuutta vastaan puhuu jo sekin, että Maunu Sokean kaltaisia toisinaan ajattelevia on vuodesta toiseen suvaittu - niin, yritetty välistä ymmärtääkin b) pinnamiehet ovat lajinmääritystaidoltaan huikeasti keskivertolintu-miehiä ylempänä c) tieteen saavutuksista iloitaan ja kortteja ja kaavakkeitaakin täytellään. Suuri osa kerätystä materiaalista tulee pinnamiehiltä, joten olkoot tyytyväisiä d) luonnonsuojeluun suhtaututaan myönteisesti ja erittäin myönteisesti niiden lajien suojeluun, joihin on vielä paineita e) ympäristön kulutus jää tosiasiaissa aina lyhyeksi (kunnes laji hoidettu) f) nuorille harrastajille bongarit näyttävät esimerkiksi hyvin miellyttävästä ja antoisasta elämänsenteestä,

mutta eivät sitä tyrkytä. Sitä paitsi todellinen bongarien Aateli ja Sisärengas on niin sisäänpäin lämpiävä, ettei nuorilla ole vaaraa kovin helposti päästä mukaan g) pinnamiehet arvostavat muuttakin pinnoja - otettakoon nyt esimerkiksi vaikka prosulajit. h) miksi ihmeessä Maunu Sokea voi tietää mikä on oikein ja mikä väärin lintuharrastuksessa. Oliko hänellä todella kanttia heittää tuo ensimmäinen kivi?

Keskustelu asioiden tärkeysjärjestyksestä saa jäädä, sillä Pohjanlahdella tavattiin pikukuliitjää. Linnun olivat nähneet ornitologeina tunnetut

Jooseppi Merivartija helikopteristaan ja laivastossa palveleva Jaakoppi Tuuttkersantti. Puhelimet kuumottivat käsissä, suunnitelmia punottiin, strategioita laadittiin. Eerik Voittoisa otti salamapuhelun helikopterimiehelle, jonka numeron hän juuri oli opetellut ulkoa ja homma alkoi pyöriä. Alta tunnin lähti Turusta helikopteri kohti Pohjanlahden aukeita vesiä. Kyytiläisinä lasikuvun alla kyhjäyttivät E. Voittoisa, E. Sammalkieli ja Haakon Hyvä, joka ei vielä ikinä elämässään ollut mais-tanut helikopteribongausta. Hiukan häntä hirvitti vuokra - 3000 mk tunnilta - mutta

Eerik Voittoisa lohdutti häntä: - Jaetaan me sentään se kolmeen osaan! Tonni tunnilta ei ole paljon, jos todella PITÄÄ bongauksesta. Täsmälleen samaan aikaan lähtivät liikkeelle Olof Hunger, Maunu Paljasjalka ja Inge Koukkuselkä vuokraamallaan pienkoneella. Kone lensi nopeammin kuin kopteri, oli halvempi, mutta tankkausten vuoksi ei voinut olla etsintälennossa kuin tunnin. Riskipeliä siis: jos lintu näkyisi pian, olisivat he etulyöntiasemassa, mutta pitemmän päälle helikopterijengin mahdollisuudet olivat paremmat. Saavutuaan alueelle kone laskeutui

alemmas etsiskelyä varten. Maunu Paljasjalka ei pitänyt olostaan Pohjanlahden myrskyjen kieputtelussa pienkoneessa ja vatsanpohjassa alkoi kurluttaa pahaenteisesti. Tiukasti taivaanrantaan tuijottaen hän kalpeana ja päätään kääntämättä antoi takapenkille ohjeen yhteen puristettujen hampaiden välistä: "Inge, pussi tänne!". Alhaalla aallot vyöryivät valkoharjaisina ja taivaanrannassa näkyi helikopteri jo lähestyvän.

- Olis se saanu jo näkyy - ja häipyä saman tien, tokaisi Hunger. Helikopterissakin vallitsi hermostunut odotustunnelma. Olivatko muut jo nähneet linnun? Kopteri ja kone pörräsivät peräkkäin, ajoivat aluevesirajan tuntumassa pohjoiseen, koukkasivat välillä lähemmäs rannikkoa ja palailivat taas etelään. Kalliit minuutit kuluivat ja lentokoneen oli pakko ottaa kurssi kohti kannerta, kun tankin mittari näytti yhä alempaa lukua. Helikopteri jatkoi etsiskelyään. Lännepänä näkyi ruskea, sirosiipinen, alta vaalea lintu. Haakon Hyvä tarkasteli sitä hetken ja totesi:

- Nyt olis! Sinn on pikkuliitäjä.

Helikopteri oli kaatua, kun miehet ryntäsivät kaikki samalle puolelle. Kuljettaja oh-

jasi lähemmäs ja lintu näkyi totisesti kauniisti. Sammal kielen kommenttin oli suunnilleen seuraava:

- Nytlä mehin nävitsep sekisten sihentin!

- Voi pojat, jollemme nyt onnistu, vaikeroi E. Voittoisa.

- Miten niin, ällisteli Haakon Hyvä, onhan tää jo varmaks saatu. Kato nyt vaik itte viäl!

- Joo, se se on, mut me ollaan kymmene kilometrii aluevesirajan ulkopuolella. Se on saatava Suomen puolelle, muuten ei pointsit heru!

Helikopterilla yritettiin lintu ajaa kohti Suomen vesiä, mutta liitäjä väisteli taitavasti ja lensi itsepintaisesti kohti Ruotsia. Sitä seurattiin pitkät matkat, mutta lopulta oli luovuttava. Tietysti voisi olla sanomatta mitään siitä, kummalla puolen rajaa se nähtiin, mutta kyllä se kaivelisi omaatuntoa koko lopun iän. Niin, pinnamies rakastaa totuutta. Miehet olivat tyystin hiljaa koko kotimatkan. Vain Haakon Hyvä, jolla ei ollut ollut niin paljon pelissä, sai sanotuksi itku kurkussa: "Kohtalon ivaa". Lentokonejengille ei voisi koskaan kertoa; heidän vahingoniloaan ei paatuneinkaan kaveri murtumatta kestäisi. Miehet palailivat koteihinsa ja kääriytyivät itseensäliin.

Tunnetusti ihmiselle tärkeät asiat pyörivät hänen mielessään öiseenkin aikaan ja aiheuttavat monenlaisia unikuvia. Aamuyöllä Eerik Voittoisan vaimo heräsi miehensä levottomaan käytökseen. Eerik uneksi, että hän oli harhauttanut kilpailijansa antamalla heille väärän kartan, mutta nämä olivat kuitenkin ehtineet paikalle ennen häntä ja pelästytäneet linnun pois. Kaiken lisäksi he olivat hänet tavatessaan hymyilleet lempeästi, taputelleet selkään ja kätelleet todeten, että siellä lintu odotteli paikoillaan. Sitten toiset olivat pitäneet vielä pinnajuhlat, joihin häntä ei kutsuttu lainkaan, vaikka joku täysin noviisiksikin luokiteltu kaveri oli päässyt mukaan. Muut olivat vielä yksimielisesti tuominneet useat Eerik Voittoisan havainnot kävyiksi ja asettaneet hänet pinnailmoitussartaan. Hiki juoksi pitkän nukkuvan miehen kasvoja ja vaimo kuuli hänen vaikeroivan: "Jätkät, tätä ette ikinä saa anteeksi!". Sitten mies rauhoittui hetkeksi, mutta pian hän alkoi nopeaan tahtiin luetella lintujen nimiä lausuen toiset hellästi, toiset kysyvään sävyyn, jonkun lajin voitonriemuisesti, eräät taas vain toteavasti, mutta jonkun taas tuskaisesti ja parahtaen perään: "Sekin on hoitamatta!". Vai-

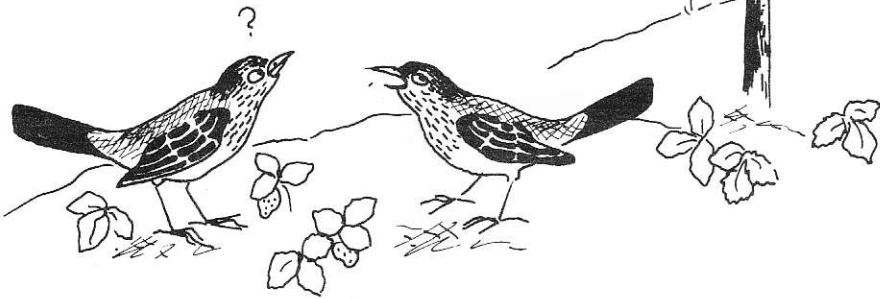

HE HEE
MIKÄ PIIVIA

OLET JOSI TANAVA IMITÄÄTORI. SE MEIN
TÄYDESTÄ, OLET MEIKELIÄ AIDOPPIKIN KUIN
MUNKIKITASKU. OMAS VIELÄ PAISI SÄETÄÄ!

JAA TUOKO ? ÄLÄ ANNA
SEN HÄIRITÄ, EI SE
MEITÄ KOSKE, SE ON
VARIKSEN PELÄTIN !

mo katsoi parhaaksi herättää miehensä. Eerik kuivaili tukkaansa ja vaihtoi kuivan tyynyliinan. "Tämä tietää kovaa pinnaa, tällainen uni." hän ajatteli. "Viimeksi tällaisen unen jälkeen nähtiin pikkusulftaanikana Virolahdella." Hän paneutui takaisin makuulle, mutta nukkui taas rauhottomasti. Vaimo kuuli vielä hänen hokevan: "Sinne, sinne", "kato-kato" ja "istumaan, istumaan". Yllättäen hän myös unissaan singahti ylös sängystä huutaen "missämissä" ja alkoi pyöritellä etusormeaan ja peukaloaan leukansa edessä kuvitellessaan tarkentavansa Kowan. Aamulla Eerik Heräsi Eerik Sammalkielen soittoon.

- Kertakilla nävitsijärä eljen kaltsikka kiipisirtsä.

Eerik Voittoisa painoi puhe-
limen kiinni ja soitti Maunu
Paljasjalalle saadakseen tie-
tää, mitä oli ja missä.

- Vanha Sika, Keuruulla on
nähtyeilen kalliokiipijä! huu-
si Maunu.

- Parasta lähteä ja mieluum-
min vähän niin kuin kiireem-
min, Olof Hungerin porukka
on jo tiellä.

Eerik Voittoisa heittäytyi liu-
kutankoonsa, sieppasi mat-
kanvarrelta kiikarin ja kädet
toisen asteen palovammoilla
liukui tallissa lähtövalmiina
seisovaan autoonsa. Ford

Mustang, jonka mukaan
häntä joskus oli kutsuttu
Mustang-Voittoisaksi, oli
viime retkellä kiireessä ly-
hentynyt 20 senttiä eteen
tulleen meijeriauton vuoksi,
mutta pääasia, että kone
kehräsi kauniisti. Mustang
poimi seurueen sisäänsä ja
ulvaisi kohti Keski-Suomea
vihreä hälytysvalo vilkkuen.
Pinnakasetti soi ja miehet
kohottivat tunnelmaa ja pin-
nataistelukurtoaan huudoilla
ja kättelyllä. Poissaolevia
halvennettiin ja leikkiä las-
kettiin noviisien kustannuk-
sella. Naurua irroiteltiin mm.
seuraavista tapahtumista:

- kun eräs tunnettu hämähäk-
kiekspertti oli Jurmossa käy-
dessään kerännyt niin paljon
lampaita lintuverkkoon, että
oli saanut arvonimen lam-
paanpyynnin tarkastaja.

- kun eräs psykopaatti oli
aiheuttanut kauhua lintu-
miesten keskuudessa Rau-
volan jäteveden puhdistamon
vaiheilla. Mm. erään kypsään
ikään ehtineen lintumiehen
oli nähty juoksevan pikku-
kengät jalassa ja kravatti
putkena liehuen pakoon
pitkin lietteisiä valleja, kun-
nes oli päässyt autoonsa
turvaan.

- kun tuleva tähtitieteilijä oli
elänyt Lapissa kaksi viikkoa
saksalaisten sapuskoissa ja
kuinka hänen veljensä on-
nistui säästämään ottamalla

aina vastapuhelun, kun oli
asiaa jollekin.

- kun eräs Huovinteellä
palvellut lintumies oli met-
sään linturetkelle mentyään
välittömästi vangittu vasta-
puolen vakoilijana.

Voi elämä, miten olet moni-
muotoinen! Kyllä lintuhar-
rastus on antoisaa, se antaa
todella väriä elämään.

Kaikki eivät aina ole ihan
ajan tasalla, ajattelivat pinna-
miehet. Tien varsilla näkyi
nimittäin pinnapäivään osaa
ottavia ryhmiä, jotka eivät
ilmeisesti arvostaneet elä-
mänpinnaa yhtä korkealle
kuin jotakin päiväsummaa tai
sitten heidän tiedonvälityk-
sensä ei oikein pelannut. He
juoksivat pitkin ojanvarsia
etsiskelemässä jotakin kelta-
sirkkua tai hippiaistä. Suon
reunalla seisoi valkoinen
Anglia ja suolla järjestyi ryh-
mä parhailaan avoriviin tar-
katien sotilaallisen lyhyt-
tukkaisen ryhmänjohtajansa
käsimerkkejä. Huvittavinta
oli, että muutama noviisi-
autokunta näkyi suunnis-
tavan kohti Pohjanlahden
rannikkoa, mikä sentään oli
jo menneen talven lumia.
Mutta oli jokunen jengi
menossa oikeaankin suun-
taan ja Mustang pyyhkäisi
ohitse kilometrejä ahnehtien.
Hunger oli saatava kiinni...

jatkuu seuraavassa numerossa...

Atlas muistoissani

Heikki Heikkilä

Henkilökohtaisesti koin kyseisen tutkimuksen mielenkiintoisena haasteena. Saattoihan sen yhteydessä tuntea olevansa peräti “suuri valkoinen tutkimusmatkailija” niin ainakin reipas luontoretkeilijä.

Valitettavasti läheskään kaikki harrastajat eivät saaneet innoitusta lähteä mukaan, mitä pidänkin varsin häpeällisenä. Erityisesti sisämaan ruutujen tutkiminen olisi kai edellyttänyt jonkinlaista tukikohtaa vaikkapa loma-asunnon muodossa tai mielenkiintoa ja yhteyksiä entiseen kotiseutuun.

Yritykset vetää mukaan luonnosta kiinnostuneita ja sitä tuntevia TLY:n ulkopuolisia henkilöitä onnistuivat vain osaksi. Asian yhteydessä näet ilmeni sellaistaikin, että muutoin arkisista toimistaan kohtalaisen hyvin selviävät ihmiset eivät kyenneet takkuilematta selviämään näinkin yksinkertaisista kaavakkeista.

Eräskin riistamies vei kaavakkeen mukanaan metsästysseuran johtokunnan kokoukseen siellä täytettäväksi ja tulos oli sen mukainen. Nämä kylläkin hirvenruhon paloittelun ja lihojen jakamisen varsin hyvin hallitsevat kaverukset täyttivät, noin “lonkalta ampuen” runsausarakkeet, jotka olivat olleet monien lintumiestenkin epäroinnin kohteena. Osa arvioista saattoi olla suhteellisen lähellä oikeaa mutta paljon oli täysin “hatusta temmattuja” olettamuksia. Pistin vähin äänin paperikoriin.

Lintututkimuksissa on kyllä perusteltua kuulostella maalikoilta saatavia vihjeitä ja sen jälkeen itse tarkastaa mistä on kysymys. Vihjeet saattavat tosin olla joskus sen kaltaisia, että “juu, kyllä tuolla meidän metsässä huuhtelee huuhkaja” kunnes toinen perheenjäsen tarkentaa kysymyksessä olevan sepelkyyhkyä. Sen sijaan tieto, että

“tuolta mäestä on kuulunut haukkojen kiljuntaa” osoittautui kullan arvoiseksi.

Suhtautuminen “tutkijoihin” oli yleensäkin ystävällistä kunhan ensin selvitettiin, millä asioilla liikuttiin. Kerran olimme aiheuttaa eräälle rantamökin omistajalle sydäninfarktin, kun marssimme putket olalla pihalle kysymään stajauslupaa laiturille. Miekkonen kertoi pelästyneensä pahanpäiväisesti luullessaan meidän saapuvan mittaamaan Tsernobylin ydinturman lähettämää säteilyä!

Loimaan Niinijoella pysäytin autoni hetkeksi asunnoksi muutetun entisen kaupan nurkalle odottaakseni lähistolä kiikaroivaa kaveriani. Samassa kurvasi ohitseni pihaan auto, josta katsoa toljotti kaksi vihaisen näköistä miestä. Auton ovet paukkuivat ja sitten ilmestyivät nurkan takaa kaverukset toisen alkaessa ärhennellä “mikäs pysä-

köintipaikka tämä on, olette yksityisalueella. Tuolla Sahramaan pellolla on tilaa, antaa vetää” Selostin rauhallisesti olevamme juuri lähdössä ja millä asioilla liikuimme jolloin mies muuttui hetkessä täysin. “Jaa olettekos te lintuharrastajia... lintumiehet saavat vapaasti pysäköidä meidän tontille” julisti äskenen ärhentelijä nyt täysin lauh-tuneena. Tutkimus tahtoi osin hajota

kun samojen miesten osalle tuli liian monta ruutua, jolloin niiden tarkastaminen ei ollut ehkä kaikkialla riittävän kattavaa. Esimerkiksi todellinen tilanne eräiden petolintujen osalta täydentyi vasta Atlaksen jälkeen pitempiaikaisen seurannan yhteydessä. Sikäli Atlas käynnistyi mielenkiintoiseen aikaan, että 1986 oli hyvä myyrävuosi ja ilmeisesti pikkujyrsijöiden romahtus jossain muualla oli

saanut mm. pöllöt liikkeelle. Mainittakoon Lounais-Suomessa pesimälintuna harvinaisen hiiripöllö, joka nyt esiintyi huomattavan runsaana ja kaikkia pesintöjä tuskin läheskään löydettiin. Mm. Pöytyän-Yläneen rajoilla oli palokärjen koloissa kolme pesintää suhteellisen lähellä toisiaan. Helmipöllö pesi runsaslukuisena ja itsellänikin oli Alastarolla pesintä lähes joka pön-

**Maallikkohavaintoja kohtaan tulee olla varauksellinen. Huuhkaja on usein sekoitettu sepelkyyhkyyn.
Kuva: Mikko Tamminen**

tössä. Tosin pönttöjen määrä oli silloin vielä suhteellisen vähäinen.

Kun tai jos tulevaisuudessa suoritetaan vastaavanlaisia tutkimuksia, saattaisi havainnoitsijoiden vähäisyyden vuoksi olla tarkoituksenmukaista keskittyä ainakin joidenkin lajien osalta erilaisen maastotyyppien perusteella valittuihin mutamiin valittuihin ruutuihin, jotka voitaisiin tutkia perusteellisemmin vaikkapa pienemmältäkin osalta erityisten "iskuryhmien" avulla. Yleisen petolintuseurannan yhteydessä tutkittavat erityiset

petoruudut ovat esimerkki tutkimuksen tai seurannan keskittämisestä.

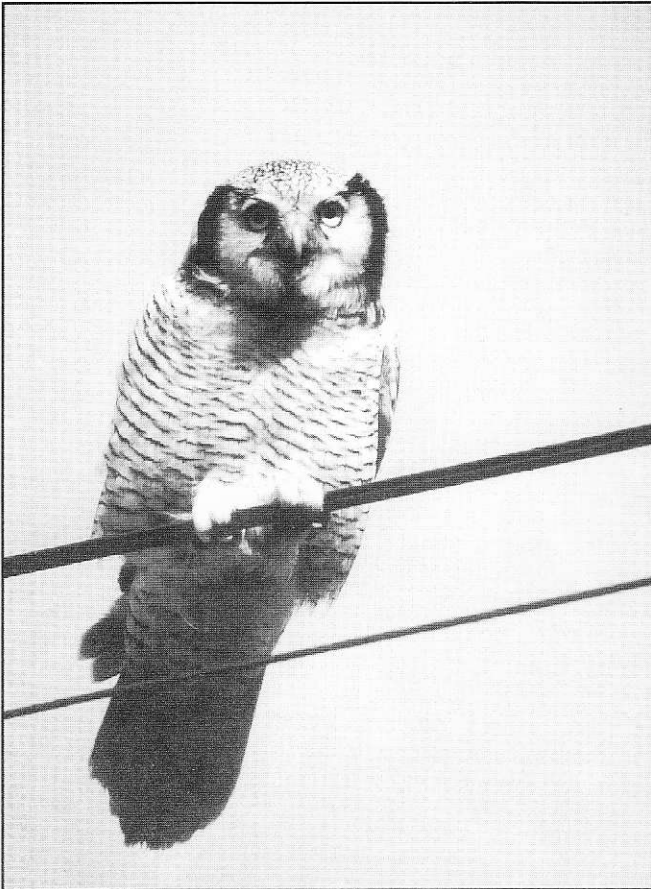
Lintuuhmiset valitsevat helposti harrastuksestaan lähinnä ne muodot, jotka koetaan helpoiksi ja/tai vain muuten mielihyvää tuovaksi rentoutumiseksi. Asialla on kuitenkin vakavampikin puolensa. Nimittäin pesimätuloksen seuranta eri lajeilla saattaa jossain tilanteessa antaa ensimmäisen varoituksen jostain luontoon joutuneesta uudesta ympäristömyrkyistä. Tämä näkökohta olisikin syytä sopivassa yhteydessä tuoda päättäjien tietoon, jol-

loin joidenkin projektien rahoitus voisi hoituanukyistä helpommin.

Todettakoon lopuksi, että suuren työmäärän vaatinut Atlas-aineisto on tätä kirjoitettaessa (lokakuu -96) jämähtänyt jonnekin luvatus Atlas-kirjan viipyessä.

Rahanpuutteestako tämäkin mahtaa perimmältään joutua?

Kirjoittajan osoite:
Heikki Heikkilä
Leningradinkatu 11 C 38
20320 Turku
Puh. 239 0372

Laskenta-aikana löytyi huomattavan useita hiiripöllön pesintöjä Lounais-Suomen alueelta. Syynä lienee alueen hyvä myyräkanta. Kuva: Tapani Numminen, 28.10.1987, Sauvo

Pieni pähkinä purtavaksi

Edellisessä lehdessä olleet "pienet" linnut olivat a) Pikkukajava (*Rissa tridactyla*) ja b) Pikkusirkku (*Emberiza pusilla*). Pari uutta odottaa taas ratkaisuaan. Kuvat olivat Jyrki Normajan.

A.

B.

